

MALI ŽAGAR

// Luka Božič

*Redko katero vodno ptico iz nabora redno pojavljajočih se vrst tako izrazito povežujemo s hladnim delom leta kot prav malega žagarja (*Mergellus albellus*). Edinstveno prevladujoče belo perje samca v množici drugih vrst rac v sivo koprenastem jutru nam zanesljivo sporoča, da smo stopili v obdobje meteorološke zime.*

V Sloveniji je
MALI ŽAGAR
(*Mergellus albellus*)
prezimovalec, zimski
gost in selivec.

foto: Jure Novak



Mali žagar je gnezdilka borealnega pasu od Fenoskandije do vzhodne Azije. V evropskem delu areala je težišče gnezditvene razširjenosti med 60° in 70° geografske širine na Finskem, Švedskem in v Rusiji, manjši izolirani populaciji pa gnezdita v Belorusiji in Litvi. Evropska gnezdeča populacija je ocenjena na 10.800–17.000 parov. V obdobju med obema evropskima atlasoma (1997–2020) se je območje gnezdenja razširilo proti jugu in jugozahodu.

Je izrazit selivec, ki zapusti gnezdišča v septembru in oktobru. Prvi prezimujoči osebkki se začnejo v srednji Evropi pojavljati v novembru, čeprav glavina malih žagarjev to območje pogosto doseže šele konec decembra ali v januarju, ko jih mrzle zimske razmere na vzhodu prisilijo k umiku. V Evropi na osnovi porekla osebkov in območij prezimovanja razlikujemo tri populacije. Po opredelitvi organizacije Wetlands International meja med populacijo SV Evrope/Črnega morja in V Sredozemlja (20.000–30.000 osebkov) ter populacijo SZ in Srednje Evrope (28.000–41.000 osebkov) poteka prav čez ozemlje Slovenije.

SAMEC MALEGA ŽAGARJA

je vpadljivo belo obarvan s črnimi lici in bočnimi progami, **SAMICO** prepoznamo po sivem trupu in rjavi glavi s kontrastnimi belimi lici.

foto: Zoran Vidrih

Mali žagar za gnezdenje izbira plitvejša sladkovodna jezera, počasi tekoče reke in mrtvice, obdane z gozdovi. Najpomembnejši dejavnik pri izbiri gnezdišča je razpoložljivost ustreznih drevesnih dupel, zlasti črne žolne (*Dryocopus martius*). Zaseda tudi gnezdilnice, z Norveške pa so znani primeri odprtih gnezd na tleh. V naravi se občasno križa z ozko sorodno vrsto zvoncem (*Bucephala clangula*), med vrstama pa se pojavlja tudi gnezditveni parazitizem. Samci malega žagarja zapustijo gnezdeče samice kmalu po izvalitvi mladičev in se odpravijo na območja golitve. Pozimi se večinoma zadržujejo na večjih jezerih in rekah, estuarijih ter morskih zalivih, redko pa na odprtem morju. Zunaj gnezditvene sezone je vrsta družabna, na prezimovališčih lahko oblikujete jate z več kot 10.000 osebkki.

Prehranjuje se večinoma med potopi do globine 4 m, čas posameznega potopa traja do 30 sekund. Hrano občasno išče med plavanjem s potopljeno glavo, podobno kot vrste žagarjev iz rodu *Mergus*. Glavna hrana so vodni nevretenčarji, zlasti v zimskem času pa različne vrste rib dolžine 3–6 cm, redkeje do 11 cm.

V Sloveniji je mali žagar prezimovalec, zimski gost in selivec. Edini območji rednega prezimovanja sta panonski del Drave in Cerknjsko jezero, kjer so zimski maksimumi v zadnjem desetletju 30–80 osebkov (v večini zim okoli 50 os.) oziroma do 12 osebkov. Na območju Drave se prvi mali žagarji pojavijo sredi ali konec novembra, vendar število do sredine decembra navadno ostane majhno. Temu sledi naglo povečevanje številčnosti do največje velikosti prezimujoče populacije v januarju in začetku februarja, nato pa se število osebkov občutno zmanjša. Sredi marca se v večini let pri nas zadržujejo le še posamezni osebkki, zadnje male žagarje pa lahko tu opazujemo konec tega meseca. Glavnina prezimujoče populacije se od leta 2014 zadržuje na Ormoškem jezeru, pred tem pa je za najpomemb-



nejšo lokacijo veljalo Ptujsko jezero. V manjšem številu ga občasno srečujemo tudi v strugi Drave in spodnjih delih odvodnih kanalov hidroelektrarn. Na Cerkniškem jezeru se pojavlja skoraj izključno v drugi polovici zime med januarjem in marcem. Veliko število opazovanj konec marca in celo v prvi polovici aprila nakazuje pomen jezera kot selitvene postojanke za vrsto. Drugod po Sloveniji je mali žagar večinoma le redek gost.

Za vrsto je značilno zmanjševanje deleža odraslih samcev na območjih prezimovanja v smeri proti JZ, kar je opazno tudi v Sloveniji. Na Ormoškem jezeru se mali žagarji v večernem mraku skupaj z zvonci pogosto zbirajo na skupinskih prenočiščih.

Trend malega žagarja v Evropi je ocenjen kot stabilen. V Sloveniji je v preteklosti veljal za redkega gosta, v 80-ih letih pa za maloštevilnega prezimovalca Ptujskega in Ormoškega jezera. V začetku



V naravi se občasno križa z ozko sorodno vrsto **ZVONCEM** (*Bucephala clangula*), pozimi na Ormoškem jezeru vrsti prenočujeta na skupinskih prenočiščih.
foto: **Zoran Vidrih**



90-ih let je bil zabeležen občuten porast prezimujoče populacije na Dravi, ki je nato vse do leta 2006 v večini zim presežala 100 osebkov (največ 151 os. leta 2003). Temu sta sledila upad in stabilizacija populacije pri današnjih vrednostih. Zelo podoben trend, tako po številu osebkov kot časovni dinamiki, beležijo tudi v Avstriji. Analiza podatkov 16 držav na območju populacije severozahodne in srednje Evrope za obdobje 1990–2011 je potrdila, da se je zimska razširjenost malega žagarja v Evropi zaradi porasta temperatur pomaknila proti severovzhodu, kar se kaže kot naraščanje števila prezimujočih osebkov v severovzhodnem delu in upadanje v osrednji regiji.

VIRI

- PAVON-JORDAN, D., FOX, A. D., CLAUSEN, P., DAGYS, M., DECEUNINCK, B., DEVOS, K., HEARN, R. D., HOLT, C. A., HORNMAN, M., KELLER, V., LANGENDOEN, T., ŁAWICKI, Ł., LORENTSEN, S. H., LUIGUJOE, L., MEISSNER, W., MUSIL, P., NILSSON, L., PAQUET, J.-Y., STIPNIECE, A., STROUD, D. A., WAHL, J., ZENATELLO, M., LEHIKONEN, A. (2015): Climate-driven changes in winter abundance of a migratory waterbird in relation to EU protected areas. – *Diversity and Distributions* 21 (5): 1-12.
- TEUFELBAUER, N., ADAM, M., NEMETH, E. (2018): Bestandstrends in Österreich überwinternder Wasservogel 1970-2014 – Ergebnisse der Internationalen Wasservogelzählungen. – *Egretta* 56: 36-75.
- Wetlands International (2022): Waterbird Populations Portal: <http://wpe.wetlands.org>

Glavnina prezimujoče populacije malega žagarja pri nas, se od leta 2014 zadržuje na Ormoškem jezeru.

foto: **Tilen Basle**